

Kıbrıs Sorunu ve Yeni Fikirler

Sibel Siber¹

küçük masum gözlere bakıyorum.”

“Sözcük oyunu oynuyorum küçük yeğenimle. “Bu söz sana ne anımsatıyor?” diye soruyorum ve sözcükleri ardı ardına sıralıyorum... “Kalem” diyorum, “kâğıt” diyor, “deniz” diyorum “mavi” diyor; “Kıbrıs” deyince, “sorun” diyor hemen. Anlamamış gibi bir kez daha tekrarlıyorum sorumu. “Ne yani, anlamayacak ne var,” dercesine, bu kez daha yüksek sesle “Kıbrıs Sorunu!..” diyor. Ben yüzümde acı bir gülümseme, bu

Kıbrıs’ın sorunla özdeşleştiği gerçeğini vurgulayan, 2010 yılında yazmış olduğum bir yazıdan alıntı yaparak giriş yapmak istedim yazıma. Maalesef ‘Kıbrıs’ denince akla ilk gelen sözcük, ‘sorun’. Tedavisi mümkün olmayan kronik bir hastalık gibi... İyileşmesini istersiniz, ama pek de umudunuz kalmadığından onunla yaşamayı öğrenirsiniz. Kıbrıslı Türklerin birlikte doğup büyüdüğü, birlikte yaşlandığı Kıbrıs sorunu ile ilgili ruh halini, hekim kimliğimle böyle izah edebilirim ancak.

Kıbrıs’ta toplumlararası müzakerelerin başlangıç yılı 1968. Beyrut’ta bir otelde başlamış müzakereler. Kıbrıs Türk toplumunu temsilen Rauf Raif Denктаş, Kıbrıs Rum toplumunu temsilen ise Glafkos Kleridis, ilk kez sıcak bir Haziran ayında bir araya gelmişler. O zamandan beri gazete sütunlarında; “Kıbrıs Sorunu’na çözüm bulmak amacıyla iki lider...” diye başlayan sayısız habere konu oldu müzakereler.

Kıbrıs Sorunu’nu konu alan “Aynı Masada Yarım Asır” isimli kitabımın son sözün-de sonuçlanmayan müzakerelerle ilgili şu ironiyi yapmıştım:

“Ve 50 yıldır değişmeyen durumun bir özeti:

- * Kıbrıs’ın Sıcağı...
- * Kıbrıs’ın Sorunu...
- * Kıbrıs Müzakereleri...
- * Kıbrıs Müzakere Masası...
- * İkili, Üçlü, Beşli Görüşmeler...
- * Siyasi Eşitlik Zemininde Ortaklık Arayışı...
- * BM’nin Kıbrıs’taki Görevi...

¹ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Cumhuriyet Meclisi Eski Başkanı.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 2 June 2021

* BM Genel Sekreteri Kıbrıs Raporları...

* “Her şeyde anlaşmadan hiçbir şeyde anlaşmış sayılmayız” prensibi...

Dünyanın en uzun uzlaşmazlığı diye nitelendirilen Kıbrıs Sorunu'nun tarihçesine baktığımızda, sorunun temelinde 1960 yılında kurulan ortaklığa dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti Anlaşması'nın gerçekte bir uzlaşma anlaşması olmamasının büyük rol oynadığı görülür. Londra ve Zürih Anlaşmaları ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrünün uzun olamayacağı daha imzaların atıldığı ilk günden belliydi. Anlaşmaya imza koyan taraflardan biri olan Rum lider Makarios, kendi toplumu tarafından Enosis'in önünü kapamakla suçlanmıştı.

Glaftos Kleridis, anılarını kaleme aldığı “My Deposition” (İfadem), isimli kitabında şöyle demektedir²: “Makarios; 1959 Zürih ve Londra Anlaşmalarını kabul etmekle, yeminine ihanet ederek Enosis'in önünü kapamakla suçlanıyordu.”

Toplumlararası uyuşmazlık çözümüyle sonuçlandığında, “Barış anlaşması” imzalandı, denir; aslında bunun adı “Çözüm Anlaşması” olmalıdır. Barış, çok daha farklı bir anlam ifade eder. Çözüm masada yapılır; ama barışın imzası yoktur. Çözüm ve barış arasındaki farkı anlatmak için şu sözleri çok sıklıkla kullanmaktayım:

“Çözümü liderler, barışı halklar yapar.”

“Çözüm kâğıt üzerinde, barış ise gönüllerdedir.”

Anlaşmaya imza koyan taraflar veya taraflardan biri, anlaşma için heyecan duymaz ve benimsemezse bu anlaşma sadece kâğıt üzerinde kalır. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anlaşması da işte böyleydi; o nedenle ömrü kısa sürdü.

Anlaşma'nın üzerinden henüz daha 3 yıl bile geçmemişken, Makarios, Anayasa değişikliği önerileri sundu. Bu öneriler, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Ortaklık Cumhuriyeti'nden çıkarıp, Üniter Rum Devleti'ne dönüştürme önerileriydi. Önerilen 13 Anayasa değişikliğinin temelinde ise Kıbrıslı Türklere azınlık hakları verilmesi yatıyordu.

Kıbrıslı Türklerin ortaklıktan azınlığa geçmeyi kabul etmemesi ile birlikte Kıbrıs Sorunu'nun temelleri atılmış oldu. Kıbrıslı Türkler gettolarda yaşamaya mahkûm edildi, kendi yurdunda göçmen oldu; ekonomik zorluklar, can ve mal kayıplarının yaşandığı o zor mücadele yılları başladı.

1963-68 yılları, Kıbrıs Türk toplumunun kendi yurdunda verdiği var olma mücadelesinin destansı öyküsüdür. 1968 yılında ise Birleşmiş Milletler (BM) arabuluculuğunda ilk kez iki toplum arasında müzakerelerin başlaması, özellikle çok zor koşullarda yaşam süren Kıbrıslı Türkler için bir umut oldu.

² Glaftos Kleridis, *Cyprus: My Deposition*, Cilt 3, s. 213.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 2 June 2021

1968-1974 yılları arasında, 6 yıl devam eden toplumlararası görüşmelerle ilgili Meclis kapalı oturum tutanakları, ilk kez Ocak 2017 tarihinde açıldı. Meclis Başkanı olduğum dönemde, Meclis Divanı kararıyla açılan bu tutanaklar, bugüne kadar neden bir çözüme ulaşamadığı konusuna ışık tutacak nitelikte.

Günümüz müzakereleri ile o dönemin müzakereleri arasındaki en önemli ortak nokta, Rum tarafının hiçbir zaman siyasi eşitlik temelinde bir çözüme razı olmamasıdır. Buna, Rum tarafının kırmızıçizgisi de denebilir.

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplumun siyasi eşitliğine dayalı fonksiyonel bir federasyondur. Bu anlaşmaya istekli olmadan imza koyan Makarios, kısa bir süre sonra “%18 nüfusa sahip toplum bize hükmedemez!” diyerek, Anayasa’yı değiştirmek istemişti. Şimdi, tam yarım asır sonra, bu kez Rum lider Anastasiadis; Kıbrıslı Türklerin %20 nüfus oranına vurgu yaparak “Azınlık, çoğunluğa hükmedemez!” demekte ve Kıbrıslı Türklerle siyasi eşit ortak olmayı reddetmektedir.

Makarios’un “%18 nüfus oranına sahip Kıbrıslı Türklere bu kadar hak verilemez” sözleri, yani 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’ni yıkan düşüncesi ile günümüzde, Anastasiadis’in siyasi eşitliği Kıbrıslı Türklerle paylaşmama düşüncesi tamamen örtüşüyor.

Toplumlararası bir uyuşmazlığın çözümünde değişmez kural, tarafların bu uyuşmazlığın çözümü için samimi istek duymalarıdır. Bu değerlendirme için uzman olmaya gerek yok. İkili ilişkilerde de bu böyledir. Kişiler, aralarındaki küskünlüğü sona erdirmeyi samimiyetle istiyorlarsa uzlaşmayı başarabilirler. Birinci şart, tarafların uzlaşma konusunda eşit istek duymaları, ikincisi ise aralarındaki sorunu çözdükleri takdirde kazançlı çıkacaklarına inanmaları (kazan-kazan prensibi) ve bunun için de karşılıklı bazı fedakârlıklarda bulunmaları gerektiğinin bilincinde olmalarıdır. Her iki taraf da karşılıklı haklara saygı temelinde samimi çaba ortaya koyarlarsa mutlaka uzlaşmaya ulaşılır.

Yıllardır, BM Parametresi temelinde ‘iki toplumlu, iki bölge, siyasi eşitliğe dayalı federasyon’ görüşülmesine rağmen bir sonuca ulaşamamıştır. Örneğin; Rum lider kendi halkına hitaben yaptığı konuşmalarda, BM parametrelerinden biri olan ‘siyasi eşitliğe dayalı federasyon’ tanımını kullanmamaya özen göstermektedir.

BM parametreleri çerçevesinde bir çözüm için masada olduğunu iddia eden Rum tarafının, aslında çoğunluk iradesine dayalı bir çözümü hedeflediği açıktır. Bu hedefine ulaşmaya kadar da müzakereleri sürdürme arzusundadır. Hâlihazırda uluslararası alanda tanınmış bir üniter devlete sahip olduğu için acelesi de yoktur.

Empati yaptığınızda federal bir çözümle birlikte Kıbrıslı Rumlar, Üniter Rum devletini Kıbrıslı Türklerle siyasi eşitlik temelinde bölüşmek zorunda kalacaktır. Böyle bir anlaşmaya

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 2 June 2021

imza atabilecek Rum lider olduğunu sanmıyorum. O nedenle de bir demecimde, “Rum tarafında çözüm arzusu değil, müzakere arzusu var,” demiştim.

Bu geçen uzun süreçte; farklı zaman dilimlerinde farklı ideolojilere sahip KKTC Cumhurbaşkanları, ideolojisi farklı Rum liderlerle sonuçsuz müzakereler yapmıştır. Bu süreçlerin sonunda Kıbrıslı Türkler adına müzakereleri yürüten 4 cumhurbaşkanının da kendi dönemlerinde müzakerelerle ilgili verdikleri demeçlerinin ortak noktası, siyasi eşitlik konusunda Rum tarafının gösterdiği olumsuz tavrıdır.

Örneğin; 1968’den günümüze uzanan müzakereler her çıkmaza girdiğinde, Cumhurbaşkanlarımız tarafından yapılan ve basında yer alan açıklamaların hemen tümünde benzer ifadelerin olduğu görülür.³

“Rumlar bizimle ortak olmak niyetinde değiller. Bizi, azınlık olarak görmek istiyorlar!” (Rauf Denктаş, Kurucu Cumhurbaşkanı, 1 Mart 2004).

“Rum tarafı üniter devlet yanlısıdır.” (Mehmet Ali Talat, 2’nci Cumhurbaşkanı, 25 Aralık 2009).

“Rumlar 50 yıldır zamana oynuyor.” (Derviş Eroğlu, 3’üncü Cumhurbaşkanı, 8 Ekim 2014).

“Rum tarafı bizi siyasi eşit olarak görmek istemiyor!” (Mustafa Akıncı, 4’üncü Cumhurbaşkanı, 9 Nisan 2019).

Buna karşılık, Rum tarafından yapılan açıklamalarda da yine geçen bunca yılda değişen bir şeyin olmadığını görürsünüz.

“Nüfusun %18’i yönetimde eşit ortak olamaz. Azınlık, çoğunluğun iradesine hükmedemez!” (Rum lider Makarios,1963).

“Çoğunluk yönetiminde bir devlet yapısı için müzakere ediyoruz!” (Rum lider Nikos Anastasiadis, 2017).

“Kıbrıslı Türklerin her karara etkin katılımı kabul edilemez!” (Rum lider Nikos Anastasiadis, 2019).

Rauf DENKTAŞ; 12 Ekim 1973 tarihli Türk Yönetimi Meclisi tutanağında, müzakerelerle ilgili olarak yapılan gizli oturumda milletvekillerine gidişatla ilgili şu bilgiyi veriyordu:

“1968’de başlayan görüşmeler 1973’’ün son aylarına kadar geldi. Hâlâ yüzde seksen olduklarına dayanarak Kıbrıs’ın mutlak hâkimi imişler gibi bize neyi kabul edebileceklerini söylemektedirler.”

³ Sibel Siber, *Aynı Masada Yarım Asır-Tutanaklar ve Tanıklık*,

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 2 Number 2 June 2021

Masadaki BM parametrelerini reddeden Rum tarafıdır. 2004 Annan Referandumu'nda, Kıbrıs Rum toplumunun federasyona “hayır” demesinin üzerinden tam 17yıl geçmiştir. O günden bugüne, yapılan çeşitli kamuoyu yoklamaları, Rum halkının federasyona “hayır” iradesinin değişmediğini göstermektedir. Bunu bilgi ve belgelere dayanarak uluslararası topluma anlatmak önemlidir.

Burada tartışılması gereken federasyonun iyi bir çözüm modeli olup olmadığı değil, Kıbrıs'ta yaşayabilir bir çözüm bulunması için ne yapılması gerektiğidir. Federasyonun temel ilkesi siyasi eşitlik olduğuna göre ve Rum tarafı siyasi eşitliği reddettiğine göre, gerçek anlamda federal bir çözüme ulaşma çabası bir hayaldir. Uluslararası baskıyla, halkların benimsemediği çözümler ise barış yerine çatışma, acı, gözyaşı getirir. Nitekim yakın tarihimizde bunu yaşadık.

O nedenle, eğer yaşayabilir bir çözüm arzu ediliyorsa, yani sonuç odaklı müzakere hedefleniyorsa, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in 16 Ekim 2018'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunduğu Kıbrıs Raporu'nda da vurguladığı gibi 'yeni fikirlere' ihtiyaç vardır. Bunca yıldır masada olan federal çözüm formülü, sorunu çözememiştir. Tıp'ta bize öğretilen bir prensip vardır: Aynı hastalığı taşıyan her hastayı aynı reçeteyle iyileştirmezsiniz; yani “hastalık yoktur, hasta vardır.”

Bu aşamada, iki toplumun karar mekanizmalarının ortak olmayacağı yeni formüller masaya yatırılmalıdır. Bu yeni formülün adına ister konfederasyon ister iki devletli çözüm deyin. Adının ne olacağından ziyade, geçmişin ve bunca yıllık müzakerelerin tecrübelerinden yola çıkarak, Kıbrıs'taki gerçekler de göz önünde bulundurularak, çözümle sonuçlanma ihtimali daha yüksek yeni bir yola girilmesinin zamanı artık gelmiştir.